

TUDOR VIȘAN-MIU

MAREȘALII PALATULUI
Demnitari ai Curții regilor României
1866–1947

Cuvânt însoțitor de Andrew Popper
Prefață de Andrei Florin Sora

I. SERVICIUL MAREȘALATULUI LA CURTEA REGALĂ

Snainte de toate, se cuvine să lămurim proveniența cuvântului „mareșal”, răsândit în limbile romanice și anglo-saxone: sensul originar, din care au derivat cele actuale, trimitea la un rol legat de grajdurile regale. Distincția clară între funcția militară și demnitatea în slujba unui suveran¹ a apărut odată ce ierarhia în stat s-a diferențiat de cea a Palatului Regal, iar armata s-a profesionalizat, comanda forțelor militare organizându-se independent de poziția la Curtea Regală².

¹ Precizia limbii germane ne ajută să deosebim cu ușurință rangul militar, *Feldmarschall*, și demnitatea de la Curte, *Hofmarschall*.

² În Regatul Franței, nobilii care primeau titlul de „mareșal” erau curteni, având o funcție militară: „le maréchal général des logis” îndeplinea un rol similar celui de șef de stat-major, iar, dintre generalii care primeau titlul de „mareșal”, suveranul putea numi „le maréchal général des camps et armées du roi”, care devenea comandantul forțelor militare ale Franței. La Curtea împăratului Napoleon I Bonaparte, „marele mareșal al Palatului”, unul dintre cei șase mari demnitari, superviza personalul și serviciile Curții. Titularii funcției – Géraud-Cristophe-Michel Duroc (1804–1813) și Henri-Gatien Bertrand – au fost militari, fără a avea și rangul militar de „mareșal” (Sylvain Cordier, *Napoleon: The Imperial Household*, Editions Hazan, Montreal Museum of Fine Arts, Paris, 2018, pp. 28, 34, 46). Modelul de organizare al Curții Imperiale Franceze a influențat monarhiile secolului XIX (*ibidem*, p. 43).

Acest fenomen îl întâlnim și în spațiul românesc, când portofoliile ministeriale înlocuiesc dregătoriile.

La Curțile domnești ale Valahiei și Moldovei au existat o seamă de demnitari ale căror sarcini priveau serviciile la dispoziția principelui. În zorii modernității, ceremonialul de Curte, condus până atunci după tradiții românești altoite cu influențe bizantine și otomane, a preluat elemente ale modelului francez. Nu trebuie să ne mire că, după unirea Principatelor Române, mareșalul Palatului Domnesc de la București, colonelul Teodor Cazimir¹, a stabilit protocolul luând în seamă normele Curții Imperiale Franceze².

La venirea pe tronul românesc, în anul 1866, principele Carol I a împărtășit preocuparea găsirii unei armonii între uzanțele monarhiilor apusene și specificul local. Această situație a surprins-o mareșalul Theodor Văcărescu când, onorând solicitarea principelui de a redacta manualul de

¹ Teodor Cazimir (1820–1869), adjutant domnesc, mareșal al Curții principelui Alexandru Ioan Cuza (1859–1866). Familia Cazimir, cu origini poloneze, s-a stabilit în Basarabia în secolul XVII. Un văr de gradul doi, Emil Cazimir (1841–1918), fiul unui alt Teodor Cazimir (1815–1878), a fost adjutant al regelui Carol I și om politic (Genealogia familiei Cazimir, la ANIC, Fond Cazimir, dos. 1).

² „Manualul de ceremonial” folosit la Curtea împăratului Napoleon al III-lea Bonaparte, tipărit în februarie 1860 la Imprimeria Imperială din Paris, a fost utilizat ca sursă de inspirație de Teodor Cazimir. Exemplarul său s-a păstrat în arhiva George D. Florescu (Dan Simionescu, *Literatura românească de ceremonial: condica lui Gheorgachi, 1762: studiu și text*, Fundația „Regele Carol I”, București, 1939, p. 251). Textul ceremonialului imperial francez a fost adaptat pentru Curtea principelui Cuza (Ștefania Dinu, „Ceremonialul Curții domnitorului Alexandru Ioan Cuza”, comunicare în cadrul Colocviului Național de Istorie, Muzeul Național Cotroceni, ediția a XXII-a, mai 2020).

ceremonial al Curții Domnești, a înaintat lucrarea cu un raport explicativ:

„În România, unde principiul monarhic este vechi ca și existența Statului, ceremonialul nu este ceva nou și necunoscut. Chiar de la fondarea lor, Principatele Moldovei și Țării Românești au avut reguli și obiceiuri fixe pentru solemnitățile publice (...). Cu trecerea timpului, multe din regulile ceremonialului s-au prefăcut la noi, s-au pus în acord cu marile preschimbări politice și sociale ce au urmat în țara noastră; multe s-au pierdut sau înlăturat, nemaicorespunzând cu organizarea și instituțiile noastre moderne. Printre acelea pe care tradiția ni le-a trimis până în zilele noastre sunt unele cu totul caracteristice (...) Apreciator judicios al străvechilor noastre datini, restatornicitor înțelept al mândrelor amintiri naționale, Măria Ta voiești a reînsufleți pe cele mai bune, pe cele mai scumpe din ele”¹.

Sintetizând „regulile și obiceiurile care s-au afirmat până acum la Curte”, manualul de ceremonial ilustrează, în drumul emancipării de sub suzeranitatea otomană și obținerea recunoașterii internaționale a unui stat român suveran și independent, aspirația românilor, la nivelul elitelor, de a fi „europeni”. Actul proclamării Regatului României, în anul 1881, a dat dreptate generației care a mizat, în realizarea proiectului național, pe un raționament care s-a dovedit corect: un principe european va

¹Theodor Văcărescu, *Ceremonialul Curții Domnești a României*, Tipografia Curții, București, 1876. pp. 5–6. Lucrarea a fost republicată, cu adăugiri, după ridicarea Curții la rangul regal: idem, *Ceremonialul Curții Regale a României*, Tipografia F. Göbl, București, 1882.

întemeia o dinastie națională și va servi națiunea a cărei Coroană o poartă¹.

MAREȘALUL, „CEL MAI ÎNALT DEMNITAR AL CURȚII”

În Europa de la mijlocul secolului XIX, vremurile în care suveranii aveau în jurul lor sute de curteni erau de mult apuse. S-a păstrat, însă, o reminiscență la nivelul limbajului, în a face diferența între „Curtea” și „Casa” unui monarh, chiar dacă cele două noțiuni au ajuns, în timp, să exprime aproximativ aceeași realitate. În trecut, „Curtea” îngloba întregul anturaj al suveranului, ajungând, în modernitate, să-și reducă dimensiunea până la a se confunda cu personalul aflat în slujba monarhului, orânduind într-o „Casă” a acestuia². Este momentul în care, pentru a putea menține fastul, esențial prestigiului monarhic, s-a dezvoltat preocuparea unei organizări eficiente a Curții, pe care o întâlnim mai ales în spațiul german³ și austriac⁴.

În organizarea Curții sale, principele Carol I a ținut cont de orânduirea existentă la Palatul Domnesc în anii

¹ Pe larg, la Liviu Brătescu, *România la răscruce. Anul 1866*, Institutul European, Iași, 2014.

² Xavier Mauduit, „Le ministère du faste: la Maison de l'Empereur Napoléon III”, în *Parlement[s], Revue d'histoire politique*, 2008/3, pp. 71–76.

³ În Regatul Hanovrei, mareșalul Palatului, Ernst von Malortie (1804–1887), a elaborat îndrumarul *Der Hof-Marschall: Handbuch zur Einrichtung und Führung eines Hofhalts (Mareșalul Curții: manual pentru organizarea și conducerea unei Curți)*. Publicată în 1842, lucrarea a primit o a doua ediție în 1846.

⁴ Privind eforturile de organizare eficientă a Curții austriece în timpul domniei împăratului Franz Iosef al Austro-Ungariei (1848–1916), vezi Martina Winkelhofer, *The Everyday Life of the Emperor: Francis Joseph and his Imperial Court*, trad. Jeffrey McCabe, Haymon-Verlag, Innsbruck, 2012.

domniei predecesorului său. În locul unor ierarhii complicate, prezente în alte state monarhice, Carol I a înțeles că „serviciul Curții” trebuie restrâns la posibilitățile și nevoile reale ale României. La început, Casa Domnească avea câteva zeci de angajați, grupați în mai multe departamente: Cancelaria, Administrația și Intendența. Militarii activi de la Palat – adjutanți¹ și ofițeri de ordonanță – alcătuiau „Casa Militară”².

Între demnitarii Curții, cel dintâi era mareșalul. Secretarul principelui, Émile Picot³, într-o scrisoare particulară din 7 decembrie 1866, adresată mamei sale, descria funcțiile acestuia:

„Domnul Filipescu tocmai a fost numit în funcția de mareșal al Curții (Hofmarschall). Cred că este un om sincer devotat și în care se poate avea toată încrederea. Întrucât are o familie, continuă, bineînțeles, să locuiască în casa pe care o deține în oraș [Casa Librecht-Filipescu – n. n.]; vine la birou

¹ Calitatea de „adjutant” era precizată imediat după gradul militar, titulatura fiind întrebuințată și după încheierea serviciului în Casa Militară Regală, când, conform tradiției, suveranul acorda foștilor adjutanți titulatura de „adjutant onorific”, alături de dreptul de a purta în continuare cifra regală și eghileții de adjutant regal.

² Structura a purtat diferite denumiri: Stat Major Princiar (1859–1866), Stat Major Domnesc (1866–1881), Casa Militară Regală, cu un Stat Major Regal (după 1881). În timpul mobilizării armatei s-a constituit un Cartier Domnesc (1877–1878), apoi un Cartier Regal (1913; 1916–1919), a căror funcție pe lângă suveran poate fi asemănată celei îndeplinite, la nivelul armatei, de Marele Cartier General (o structură de comandă temporară, instituită la momentul mobilizării). Cf. Dumitru-Dan Crișmaru, *Elita militară românească în timpul lui Carol I (1866–1914)*, Editura Militară, București, 2017, pp. 69–71.

³ Émile Picot (1844–1918), jurist și filolog, secretarul de limbă franceză al principelui Carol I în anii 1866–1867.

numai în timpul zilei, iar mesele se țin la Palat doar atunci când se adună câțiva invitați. Atribuțiile sale nu se suprapun în niciun moment cu ale mele. *El este responsabil numai de personal, de invitați și de chestiuni de acest gen* (subl. n.). Astfel, nu trebuie să-mi fac griji că voi intra vreodată în conflict cu el. Mai presus de toate, îi este interzis să exprime orice opinie politică¹ (trad. n.).

O dilemă cu care s-a confruntat principele Carol I, el însuși format ca ofițer, a fost în stabilirea raportului între personalul „Casei Civile” și ofițerii din „Casa Militară”. Un semn al unei îndoieli îl găsim în proiectul unei „Înalte decizii” elaborate în iulie 1873, care stabilea funcțiile mareșalului: asupra primei variante, în care mareșalul era „cel mai înalt funcționar al Curții”, se revenea cu creionul, în locul „Curții” scriindu-se „Casa Civilă”². Chestiunea s-a tranșat, însă, așa cum vedem în *Ceremonial: „Mareșalul Curții și al Casei Domnești este cel mai înalt demnitar al Curții”*³.

Atribuțiile mareșalului îl plasau în postura în care autoritatea sa la Curte era omniprezentă⁴. El coordona și

¹ Cécile Folschweiller (ed.), *Émile Picot, secrétaire du prince de Roumanie: correspondance de Bucarest: 1866–1867*, Presses de l’Inalco, Paris, 2020, p. 139.

² Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Casa Regală – Documente Oficiale (în continuare, ANIC-CROf.), dos. 33/1873, f. 702.

³ Văcărescu, *Ceremonialul Curții Domnești*, p. 10. Descrierea a fost menținută în ediția adăugită odată cu ridicarea rangului Curții la cel regal: idem, *Ceremonialul Curții Regale*, p. 14.

⁴ Am mai tratat subiectul acestui capitol: Tudor Vișan-Miu, „Mareșalatul și mareșalii Curții Regale a României”, la Judit Pál, Vlad Popovici, Andrei Florin Sora (coordonatori), *Servitoriul Statului: Funcționari, funcții și funcționarism în România modernă (1830–1948)*, Mega, Cluj-Napoca, 2022 (în curs de apariție).

supraveghea activitatea personalului, asigurând ordinea și intervenind când sesiza nereguli. Răspundea de protocol, îngrijindu-se astfel de reputația Casei Regale. Ținea legătura între Palat și autorități, rol care îl plasa în postura de personalitate indispensabilă a vieții publice din cadrul statului român.

Postul de mareșal conferea prestigiu, iar sarcinile ingrate au fost, la început, mai degrabă rezervate Administrației, de care depindeau toate serviciile Curții¹. Administratorul general era cel care încasa lista civilă, făcea ordonanțarea plăților și organiza contabilitatea. Suveranul a încredințat Administrației și gestionarea averii sale particulare.

Pornind de la primii ani ai domniei principelui Carol I (din 1881, rege al României), vom vedea unde se situa Mareșalatul în structura organizatorică a Curții din acei ani.

O ZI DIN VIAȚA PALATULUI

În anul 1866, Carol I a preluat ca reședință princiară Palatul Domnesc din București, folosit de Cuza. În același an, statul român a pus la dispoziția principelui, ca reședință de vară, casele domnești de la Cotroceni². În limbajul epocii, se spunea, atunci când suveranul era în București, că și Curtea sa se afla „la Palat”, iar, când suveranul „lua reședința” în altă parte (de pildă, în anii Regatului, la Sinaia), că și Curtea „îl urma”. Desigur, exista un personal permanent la

¹ Adriana Cristina Mazilu, *Casa Regală a României. 1866–1914*, pp. 18–20.

² Narcis Dorin Ion, „Carol I – creatorul reședințelor regale din București”, în *Regele Carol I: ctitorul României moderne*, vol. I, Muzeul Național Peleş, Sinaia, 2019, pp. 227–296. Cf. Gabriel Badea-Păun, *De la Palatul Domnesc de pe podul Mogoșoaiei la Palatul Regal de pe Calea Victoriei: arhitectură și decoruri (1866–1947)*, Corint, București, 2017; Diana Mandache, *Cotroceniul regal, Curtea Veche*, București, 2015.

toate reședințele regale, iar această finețe de limbaj a motivat în parte titlul de mareșal „al Casei și Curții”.

O Curte monarhică ne poate fascina prin faptul că reușește, sub același acoperiș instituțional, dimensiunea unei vieții private cu cea a unei activități publice. Când aproba bugetul Casei, suveranul asigura nu doar cheltuielile indispensabile Tronului, dar și sieși, cel care îl ocupa. Cheltuielile Curții, încadrate în veniturile disponibile din „lista civilă”, erau planificate de Administrație¹.

Curtea oferea monarhului cadrul în care, ferit de ochii publicului, își desfășura viața privată. Servitorii se aflau în mijlocul eforturilor depuse pentru ca nevoile personale ale celui care purta Coroana să fie îndeplinite în mod corespunzător. Personalul de serviciu, supravegheat de un intendent, avea în grijă detaliile intime cu care începeau ziua suveranului – precum scularea, îmbrăcarea sau micul dejun.

¹ Deși Curtea avea un rol foarte important în activitatea publică a regelui – deci la mijloc erau mize de stat –, funcționarii Curții nu erau ai statului, ci funcționari privați (cu excepția ofițerilor și a celor detașați de la instituții publice). Problema pensiilor a fost târziu reglementată la Curte: un fond de pensii a fost introdus, la 31 decembrie 1899, pentru servitorii cu zece ani de serviciu, iar, la 1 ianuarie 1914, pentru funcționarii Casei Regale care aveau cel puțin 15 ani de serviciu; în ambele cazuri, văduvele lor puteau beneficia de jumătate din suma cuvenită (ANIC-CROf., dos. 34/1905, ff. 30–36; *ibidem*, Carol I, dos. 79/1914, ff. 1–3). Fondul, la început subvenționat de Casa Regală, a fost reorganizat, de la 1 martie 1919, pe baza contributivității, fiind gestionat de o „Casă de Pensii” proprie (*Regulamentul de pensii al funcționarilor, slujbașilor și servitorilor Casei și Moșiilor Regale din 28 februarie 1919*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1919). Raportul înaintat regelui Ferdinand, sub semnătura mareșalului, Henri Catargi, și a administratorului, Barbu Știrbei, pentru aprobarea regulamentului din 1919, amintea dezideratul de a le asigura slujbașilor Curții „un trai liniștit la bătrânețe”.

Când, pregătit de partea oficială a zilei, suveranul intra în camera de lucru, găsea pe biroul său documentele pregătite grație secretarului particular și funcționarilor Cancelariei: acte care așteptau sancțiunea și promulgarea (decrete și legi), memorii, petiții, cereri de audiență, informări, presă, corespondență privată etc. După-amiaza, erau primiți în audiență demnitarii Curții, pentru a li se comunica deciziile luate în chestiunile pendinte¹.

Programul zilnic al monarhului², cuprinzând întâlniri și evenimente oficiale, era stabilit din timp. Un adjutant, aflat de serviciu în ziua respectivă, îi era alături pe parcursul zilei și îl ajuta să-și respecte fiecare angajament. Seara, când părăsea spațiile de lucru, monarhul revenea în grija personalului de serviciu.

În numele regelui, mareșalul, ajutat de Cancelarie, corespundea cu autoritățile publice în chestiuni care priveau treburi de stat sau interesele Curții. Adresele care emanau de la Palat, în afara corespondenței directe a suveranului, erau semnate de mareșal sau de șeful Casei Militare, pentru a da o „voce unitară” a Curții în raport cu celelalte autorități. La Cancelarie erau primite și petițiile unor particulari, adresele suveranului, la care răspunsul era transmis prin secretarul particular sau prin mareșal.

Audiențele erau aranjate prin mareșal, care devenea astfel părtaș la gestionarea timpului prețios al monarhului. Suveranul, prezentându-i-se solicitările de audiență, fixa

¹ În jurnalul regelui Carol I găsim numeroase însemnări în care mareșalul, șeful Casei Militare și secretarul particular erau primiți după prânz.

² Din ultimii ani ai Curții, s-a păstrat un registru cu însemnări zilnice privind activitatea reginei-mame Elena, în două volume (ANIC-CROF., Regele Mihai, dos. 10/1940 și dos. 11/1940). În continuare, le vom cita: *Jurnal de audiențe regina Elena*, I și II.

data și ora, mareșalul comunicând rezultatul solicitantului. În invitație se indica și ținuta.

EVENIMENTE SOLEMNE LA CURTE

O monarhie își câștigă credibilitatea întreținând un anume fast. Tradițiile și obiceiurile care s-au împământenit la Curte au pornit, cândva, de la un precedent instituit printr-o dispoziție specială a suveranului. Theodor Văcărescu observa această situație când scria:

„În toate țările monarhice, relațiile Domnului cu Corpurile și autoritățile constituite ale Statului, cu înalți demnitari și împiegați publici, cu toți acei, în fine, care apropie augusta Sa persoană, sunt cărmuite de reguli și forme precise, consacrate de timp și de obicei, prin care se dovedește supunerea și respectul tuturor către Reprezentantul Suveranității naționale. Oricare au fost epocile și regimurile ce s-au succedat în acele țări, principiul monarhic predominând, acele reguli și forme s-au menținut intacte. (...) Toate monarhiile constituționale din zilele noastre posedă regulamente și dispoziții legale care determină ordinea și precăderea ierarhică a autorităților Statului, onorurile ce li se cuvin în ceremoniile publice, precum și eticheta ce se observă în reședința Suveranului, înconjurând Coroana de respect și strălucire (subl. n.)¹.”

În ce privește, însă, România, autorul, oricât de elegant încercase să prezinte lucrurile, observa anumite precarități: nu exista încă un ceremonial oficial al Statului care să reglementeze ordinea de precădere a funcțiilor publice, iar ceremonialul diplomatic se mărginea la dispozițiile date pentru situații punctuale. Or...

¹ Văcărescu, *Ceremonialul Curții Domnești*, pp. 4–5.

„Asemenea reglementări ale onorurilor și prezențelor cuvenite reprezentanților autorității și înaltelor Corpuri ale Statului există de mult în toate țările bine organizate, și ele au avantajul practic de a stabili buna regulă în solemnitățile publice, de a înlătura dezordine și reclamații, dar, mai ales, de a *înălța prestigiul și respectul datorat ierarhiei* (subl. n.), acest principiu salutar care este reazemul oricărei organizații politice și sociale și care consacra dreptele recompense acordate meritului și îndelungatelor servicii”¹.

La momentul când a elaborat *Ceremonialul*, Theodor Văcărescu dispunea de exemplele oferite de programul stabilit la un anumit tip de solemnitate, din a căror studiere atentă decurgeau regulile ce trebuiau urmate. Astfel, a preferat să le publice ca atare, bazându-se pe principiul că practica creează regula, care, în timp, se așază „într-un mod precis și invariabil”. În lumina acestor fapte, ne vom apleca asupra acelor alegeri care au creat fundamentul obiceiurilor și tradițiilor de la Curte.

Balul de Anul Nou

La 12 ianuarie 1867 a fost organizat, la Palatului Domnesc, primul bal al Curții principelui Carol I. Picot consemna dificultățile întâmpinate:

„Mareșalul nostru [Filipescu – n. n.] nu știe cui să adreseze invitațiile. Apar în mod firesc indignații

¹ *Ibidem*, p. 7. În ediția adăugită este prezentată ordinea de precădere urmată la evenimentele Curții: înaltul cler „avea întâiul pas”, iar membrii Guvernului „dădeau pasul” conducerii Camerelor și președinților Înaltei Curți de Casație, fiind urmași de membrii Corpului Diplomatic (Văcărescu, *Ceremonialul Curții Regale*, pp. 17–18).

și excluși, precum și dușmani pentru săracul om care nu are ce să facă. Sunt bucuros că mă țin deo parte de această penibilă împărțire a biletelor [invitațiilor – n. n.]” (trad. n.)¹.

Soluția care s-a impus a fost aceea ca balul din 31 decembrie sau primele zile din ianuarie să fie o recepție cu peste 1.000 de invitați, urmat, în februarie, de un al doilea bal, mai „select”. Fiecărei instituții i se cerea să depună la Cancelarie o listă de persoane care să fie invitate, pe lângă care erau chemați reprezentanți ai protipendadei, armatei, comerțului etc. Mareșalul era cel care lansa invitațiile, aprobate de suveran, iar, ca la orice serbare, se prezenta cu o jumătate de oră în avans, pentru primirea oaspeților și așezarea lor în locul destinat. În afara invitațiilor, mai trebuiau asigurate bufetul, pus la dispoziție de „Furnizorii Curții”, muzica etc.²

Istoria balurilor de la Curte nu a fost lipsită de incidente. Într-un an, un invitat, tăiat de pe listă din ordinul regelui Carol I din cauza reputației soției sale, simțindu-se lezat, l-a provocat pe mareșal la duel³. În ianuarie 1906, balul – după o

¹ *Émile Picot: correspondance*, p. 167, scrisoare din 5 ianuarie 1867.

² Despre balurile Curții, la Oana Elena Badea, „Royal Festivities in Memoirs – the balls held at the Romanian Court during the reign of Carol I”, în Iulian Boldea (coord.), *Studies on Literature, Discourse and Multicultural Dialogue. Section: History*, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, 2013, pp. 155–163; Adrian-Silvan Ionescu, „Balurile Curții sau politică și delicatețe”, în *Baluri în România modernă: 1790–1920*, Vremea, București, 2020, pp. 54–98.

³ Momentul evocat de memorialist (Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine: amintiri din vremea celor de ieri*, ed. Stelian Neagoe, vol. I, Humanitas, București, 1991, pp. 107–109) poate fi datat în jur de 1900; invitatul tăiat de pe listă era omul politic Petru Grădișteanu (1839–1921); marele mareșal, Filipescu, a refuzat să dea curs provocării la duel, iar incidentul s-a stins.

pauză de un an, din pricina doliului de la Curte – a fost organizat la Teatrul Național de pe Calea Victoriei. A fost o adevărată provocare logistică pentru mareșalul Curții, Priboianu, responsabil de festivitate împreună cu Ioan Kalinderu¹: fotografiile din sala de spectacol, unde tocmai se încheiase premiera spectacolului „Văduvele Domnului Daniel”², după o piesă de Carmen Sylva (regina Elisabeta), au trebuit mutate la subsol pentru a face loc serbării. Primind vestea că sala era pregătită, regele i-a cerut mareșalului devansarea evenimentului cu două ore, obligându-l să trimită de urgență curieri la invitați pentru a-i anunța de schimbare³.

Deschiderea sesiunii parlamentare

În iulie 1866, Adunarea Constituantă și-a încheiat lucrările⁴. Constituția conferea principelui (având titulatura

¹ Ioan Kalinderu (1840–1913) a fost administratorul Domeniului Coroanei din 1884 până la moarte. Era fiul unui bancher armean. Absolvent de studii juridice al Universității din Paris, a avut o însemnată experiență în magistratură (a fost judecător, prim-președinte al Tribunalului Ilfov, prim-președinte al Curții de Apel din București și consilier al Înaltei Curți de Casație). Autorul unor lucrări privind dreptul și istoria Imperiului Roman, a fost ales în Academia Română, fiind președintele ei în anii 1904–1907. Înscriș în Partidul Național Liberal în 1875, a fost însărcinat, în 1878, cu misiunea de a trata la Berlin condițiile răscumpărării de către statul român a Societății Căilor Ferate. Felul în care a tratat chestiunea i-a câștigat încrederea regelui Carol I.

² O bibliografie selectivă cu operele publicate ale reginei Elisabeta, la Silvia Irina Zimmermann, *Carmen Sylva – Regina poetă: literatura în serviciul Coroanei*, All, București, 2013, pp. 113–120.

³ Emanuel Bădescu, „Balul Curții”, în *Marele foc și alte povești din București*, Cadmos, București, 2011, pp. 112–120.

⁴ Deschisă în 28 aprilie de Locotenența Domnească și dizolvată de principe la 6 iulie, Adunarea Constituantă a votat Constituția la 29 iunie 1866. Ziua următoare, principele a sancționat Constituția și a depus jurământul pe textul acesteia.

de „Domn”) prerogativa de a deschide și închide sesiunea parlamentară (art. 95). Prima sesiune parlamentară ordinară a fost deschisă cu „Mesajul Tronului” din 15 noiembrie 1866, adresă care, scrisă în acord cu Guvernul, avea rolul de a expune „starea țării”. Fiecare Cameră formula un răspuns, pe care o delegație trimisă la Palat îl citea în fața principelui. Ceremonia deschiderii sesiunii era precedată de o slujbă „Te Deum” desfășurată la Mitropolie.

Mareșalul stabilea, împreună cu Guvernul, detaliile prezenței regale la deschiderea Parlamentului. Locul suveranului, din momentul intrării în sala de ședințe, era precis prevăzut în fiecare moment al solemnității.

* * *

Învestiturile înalților prelați

„Lupta pentru investitură” (disputa între monarhi și biserică pentru investirea ierarhilor) a avut un ecou târziu în Principatele Române în următorul context: în decembrie 1864, autoritățile române, în dorința stabilirii unei unități ecleziastice între Mitropolia Ungrovlahiei și Mitropolia Moldovei, au forțat înființarea unei autorități sinodale la București, pe care Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol a refuzat să o recunoască.

În 1866, principele Carol I, luând cunoștință de acest fapt, a încurajat Parlamentul să elaboreze o lege care să reglementeze alegerea mitropoliților și episcopilor. În fine, legea, îndelung dezbătută, a fost votată în 1872, stabilind că alegerea ierarhilor era făcută de colegiul bisericesc, examinată canonic de „Sfântul Sinod” și confirmată de „Domn” și Guvern, prin Ministerul Cultelor. Încheierea procedurilor era marcată printr-un moment solemn ținut la Palat, în care ierarhul primea cărja arhipăstorească din mâinile suveranului. Primii episcopi au fost investiți în 1873, iar primul

mitropolit-primat, alături de mitropolitul Moldovei, în 1876. Practica s-a păstrat, neschimbată, până în 1947¹.

Importanța dată acestui eveniment ne este evidențiată de numărul mare al autorităților care erau invitate. Mareșalul trimitea la Mitropolie trăsurile Curții pentru a-i aduce pe ierarhi și îi întâmpina personal, conducându-i până în Sala Tronului. Discursurile pe care urmau să le rostească erau dinainte cunoscute Palatului, fiind avute în vedere pentru alcătuirea răspunsului pe care-l rostea suveranul. Mareșalul era cel care anunța sosirea ierarhului ce urma să fie investit și se îngrijea de oaspeți, ca la orice solemnitate.

* * *

Ceremoniile de acreditare a șefilor misiunilor diplomatice

România, în pofida aspirațiilor elitei de a avea un stat suveran și independent, a rămas sub tutela Porții Otomane până în 1877. Primele misiuni diplomatice ale Principatelor Române, deschise în timpul domniei principelui Cuza, aveau un caracter oficios.

Agenții diplomatici și consulii puterilor străine trimiși la București erau primiți solemn la Palatul Domnesc. Mareșalul organiza această audiență specială prin Ministerul Afacerilor Străine, un ceremonial special fiind instituit în ianuarie 1872². Acesta prevedea că, într-o recepție găzduită la Palat, la care lua parte ministrul român al Afacerilor Străine, agentul diplomatic înmâna principelui scrisorile de creanță și îi prezenta personalul misiunii.

Odată ce România a intrat în rândul statelor independente, reprezentanțele sale diplomatice, precum și cele de la

¹ Tudor Vișan-Miu, „Primele investiții regale ale unor noi ierarhi ortodocși pentru provinciile unite cu țara”, în *Philohistoriss*, an V, nr. 7/iunie 2019, Klausenbook, Cluj-Napoca, pp. 102–111.

² *MOF*, nr. 2 din 4 ianuarie 1872, apud Văcărescu, *Ceremonialul Curții Domnești*, pp. 12–15.

București au căpătat un caracter oficial. Ceremonialul primirii la Curte a șefilor de misiune a devenit mai fastuos¹. O trăsură de mare gală era trimisă la Legație pentru a-l aduce pe ministrul plenipotențiar la Palat; o a doua trăsură era destinată personalului Legației. Întâmpinat cu onorul gărzii și condus de ofițeri până în salonul de recepție, ministrul plenipotențiar, odată anunțat de mareșal, se prezenta suveranului și îi înmâna scrisorile de acreditare, de față fiind ministrul român al Afacerilor Străine. La plecare, ministrul plenipotențiar era condus înapoi la Legație cu același ceremonial.

* * *

Vizite princiare și regale

Vizitele suveranului în țară și în străinătate, indiferent de scopul lor, intrau în atenția tuturor ca informație publică, anunțată ca atare în *Monitorul Oficial*. Autoritățile române își ofereau concursul pentru a stabili detaliile deplasării (transportul, găzduirea, itinerarul etc.), colaborând, pentru angajamentele în afara țării, cu autoritățile străine din statele vizitate. Atunci când suveranul părăsea capitala, mareșalul, în funcție de importanța călătoriei, fie rămânea la Palat, fie se alătura suitei.

După recunoașterea ca stat independent, România a putut primi principii, regi și împărați ai Europei în cadrul unor vizite oficiale². Programul era stabilit la nivel diplomatic. Mareșalul lua parte, împreună cu alți oficiali ai statului

¹ *MOf.*, nr. 229 din 14 octombrie 1878, apud Văcărescu, *Ceremonialul Curții Regale*, pp. 38–41.

² Prima vizită oficială amintită de Theodor Văcărescu în *Ceremonialul Curții Regale* este, în ianuarie 1879, cea a principelui George Victor de Waldeck și Pymont (1845–1893). I-au urmat, în anii domniei regelui Carol I, vizita împăratului Franz Iosef al Austro-Ungariei (1848–1916), în septembrie 1896, și a împăratului Nicolae al II-lea al Rusiei (1894–1917), în iunie 1914.

român, la întâmpinarea înaltului oaspete la graniță, la primirea în Palat și la celelalte momente importante ale vizitei.

Când suveranul român primea o invitație căreia nu-i putea da curs, îl delega pe mareșal să-l reprezinte la acel eveniment. Cea mai obișnuită ocazie era cea a căsătoriilor în rândul familiilor princiere și regale. În aprilie 1867, la nunta surorii sale, principesa Maria de Hohenzollern-Sigmaringen, cu principele Filip al Belgiei, conte de Flandra, Carol I a fost reprezentat de mareșalul Filipescu¹. În anul 1881, mareșalul Theodor Văcărescu l-a reprezentat pe suveranul român la nunta principilor din familia imperială germană, în februarie, și familia regală suedeză, în septembrie; primul a devenit, în 1888, împăratul Wilhelm al II-lea, iar celălalt, în 1907, regele Gustav al V-lea.

CURTEA ÎN OCHII PUBLICI

Aflată în centrul vieții politice, Curtea se afla în raporturi continue cu vârfurile societății. Pe lângă mecanismele instituționale de care dispunea prin Constituție, suveranul și-a creat pârgșii pentru a cultiva principiul ierarhic. Un bun exemplu este sistemul național de decorații, al cărui prim element a fost Ordinul „Steaua României” (10 mai 1877). Rolul de cancelar al ordinelor naționale a fost încredințat ministrului Afacerilor Străine. Persoanele aflate în serviciul Curții erau decorate pe măsura contribuției lor, de obicei acordându-li-se ordinele cele mai înalte².

¹ *Memoriile regelui Carol I de un martor ocular*, ed. Stelian Neagoe, vol. I, Machiavelli, București, 1995, pp. 161–162.

² La 26 mai 1877, mareșalului Theodor Văcărescu i s-a acordat Ordinul „Steaua României” în grad de Mare Ofițer (ANIC, Fond Ministerul Afacerilor Externe – Cancelaria Ordinilor, dos. 3, ff. 264–270; *Anuarul ordinului „Steaua României” de la 24 mai 1877 la 1 noiembrie 1878*, Imprimeria Statului, București, 1878, pp. 22–23).